

Maktab yoshidagi bolalarda darslarida didaktik o'yinlarning o'quvchi shaxsini 'shakllantirishdagi o'rni

Inobidinov Mirzoxidbek
Iqrorbek o'g'li

Andijon Viloyati Izboskan tumani
8-umum ta'lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'limda motivlar hosil qilishda didaktik o'yinlarning o'rni beqiyosdir. O'yin o'quvchilarda bilimga ishtitoq va qiziqishni uyg'otadigan uchqundir. Didaktik o'yinlarning hamma tarkibiy komponentlari o'zaro bog'liq bo'lib, ulardan birortasining bo'lmasligi mumkin emas. Chex pedagogi Ya.A. Komenskiy o'yinni bola faoliyatining asosiy shakli ekanligini ta'kidlab aynan o'yin bolaning tabiati va qiziqishlariga mos kelishini aytgan edi. Didaktik o'yin bolaning aqliy qobiliyatlarini har tomonlama o'stirishi, uning tevarak atrof haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi, nutqini o'stiradi. Shuningdek, tengdoshlari bilan birgalikdagi o'yin uni tengdoshlariga yaqinlashtiradi.

Kalit so'zlar: Didaktik o'yinlar, o'yin faoliyati, model, o'yin komponentlari, o'yin turlari, o'yin qoidalari, motiv

Kirish:

Didaktik o'yin - boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'lum sifatlarni shakllantirish uchun kattalar-o'qituvchilar, tarbiyachilar, ota-onalartomonidan qo'llanadigan usul. O'yin vositasida o'quvchilarning bilim o'zlashtirish jarayoni qulaylashadi, turli xil predmetlar bilan munosabatda bo'lishga o'rgatadi, shuningdek, ularda muomala madaniyati shakllanadi. O'yin vositasida bolaning shaxsi shakllanadi, unda kelgusida o'quv va mehnat faoliyatini tashkil etish va insonlar bilan munosabatga kirishishga oid ruhiy xususiyatlar shakllanadi. O'yin orqali bolalar borliqni o'rganadi va dunyoni o'zgartirishga harakat qiladi. Didaktik o'yinning eng muhim ahamiyati shundaki, unda ilk bor bolaning dunyoga ta'sir etish ehtiyoji paydo bo'ladi va shakllanadi. Psixologiyada bo'lsa psixikasining rivojlanishida o'yinning hal qiluvchi ahamiyatiga ega deb qaraladi. Didaktik o'yinda o'quvchilarning o'zlashtirishini Amir Temur Yaqin Sharqda harakat qilar ekan, har doim Movarounnahr uchun ham, ayni zamonda yangi zabt etilgan Ozarbayjon va Eron uchun ham hisobga olgan ta'limiy vazifalarning bo'lishi muhimdir. Rahbarlik qiluvchi kattalar didaktik o'yinlarining u yoki bu shaklini yaratar ekan, uning bolalar uchun qiziqarli va ular diqqatini to'playdigan turlariga e'tibor qaratishlari lozim. Didaktik o'yinlarning boshqa faoliyat turlaridan farqlanadigan muhim belgilari uning tarkibi qa'iyligidir. Didaktik

o'yinlarining komponentlari quyidagilar" o'yin mantiqi, o'yinning harakatiz ,o'yin qoidasi.

O'yin mantiqi asosan uning sarlavhasida aks etadi. O'yin harakati jarayonida o'quvchilarning bilish faolligini oshirishga, o'quvchilarning o'z qobiliyatini namoyon qilishiga , O'yin maqsadiga erishish uchun oz bilimi, ko'nikma va malakalarini qo'llasga imkoniyat yaratiladi. O'yin qoidasi O'yin jarayonini to'g'ri tashkil etishga yordam beradi. U O'quvchilar xulqini, ularning o'zaro munosabatlarini tartibga soladi. Didaktik O'yinlarda ma'lum bir natijaga erishiladi, uning finali uning tugaganligini bildiradi. O'yinda ma'lum bir maqsad qo'yiladi va bu maqsadga erishishi o'quvchilarda ma'naviy va aqliy qoniqish hissini shakllantiradi. Didaktik o'yinlar hamma vaqt o'qituvchi uchun o'quvchilarning bilim o'zlashtirishi yoki o'zlashtirilgan bilimlarni amaliyotga qo'llash ko'rsatkichi hisoblanadi. Didaktik o'yinlarni hamma tarkibiy komponentlari ozaro bog'liq bo'lib ulardan birortasining bo'lmasligi mumkin emas.

Xalq pedagogikasida shakllanib kelgan bolalarni oqitish va tarbiyalashda didaktik O'yinlardan keng foydalanish an'analari ,o'qituvchilarning amaliy tajribalari va olimlarning ishlarida rivojlantirildi. Bolalar tarbiyasida didaktik o'yinlardan ikki yonalishda "barkamol insonni shakllantirish va tor didaktik maqsadlarda foydalaniladi.

Didaktik O'yinda bola yaxshi xulqiy sifatlarga ega bo'ladi. O'yinda qatnashish jarayonida ubola tez javob topish, yashirish, izlash, yugurish, tasvirlash boshqa shu kabi vazifalarni bajaradi. O'yinning birinchi bosqichida pedagog bolani o'yinga qiziqtiradi ,ularda hush kayfiyat, yangi o'yinlarni kutishga ishtiyoq uyg'otadi. Ikkinchi bosqichida esa u o'yinni kuzatuvchi emas , balki qatnashchisi sifatida faoliyat krsatadi, o'yin davomida bolalarga tez tordamga keladi, bolalarning faoliyatiga to'g'ri baho beradi. O'yinning uchinchi bosqichida o'qituvchi o'quvchilarni o'yin davomidagi ijodkorligi va faolligiga baho beradi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

Didaktik o'yin mashg'ulotlari ta'lim jarayonida o'quvchilarning egallagan bilim, ko'nikma, malakalariga tayanadi va shundagina o'quvchilar o'yinning samarali yechimlarini topa biladilar, o'zlari va atrofdagilarga talabchanlik namoyon qiladilar. O'yindan ta'lim shakli sifatidan foydalanish o'qituvchidan o'ziga ishonch va o'yinni qo'llashda mohirlik talab etadi. Didaktik o'yinlar bir qancha vazifalarni bajaradi

-ta'lim tarbiya o'quvchi shaxsiga ta'sir ko'rsatadi, tafakkurini rivojlantiradi, dunyoqarashini kengaytiradi

-qo'llanuvchanlik aniq vaziyatda har qanday o'quv topshiriqlarini bajarish uchun bilimlarni qo'llay bilish

-motivni qo'zg'ash, qiziquvchanlikni oshirish o'quvchilarni bilish faoliyatiga qiziqtiradi, rag'batlantiradi , bilish qiziquvining rivojlanishiga yordam beradi. Dars faoliyatimda qo'llaydigan ba'zi didaktik o'yinlardan misollar keltiraman

a- O'yin –mashq

.Bu o'yin guruhda ,yoki jamoada birgalikda qo'llaniladi. Lekin bu o'yin indeviduallashtirilgan .Yani ,har bir o'quvchining o'z bilimi va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga imkon beradi. Bu o'yindan darsni mustahkamlash yoki o'quvchilar bilimini nazorat qilish maqsadida foydalaniladi. Masalan "adashgan harfni toping". Bir necha harflar qo'yilib, orasida bitta o'rganilmagan harf ham aralashtirib q

o'yiladi. O'quvchilar o'rganilgan harflarni ongida tiklab o'rganilgan harfni topib o'qituvchiga k o'rsatadilar .

b- ijodiy izlanish o'yini

Bundan o'qituvchi hikoyadagi noto'g'ri gapni topish yoki hikoya mazmuniga mos bo'magan gapni topishni aytadi. O'quvchilar izlanadilar va bunday gapni topib,nega ortiqcha ekanligini isbotlaydilar.Bunday o'yinlar ko'p vaqtni olmaydi,mahsus jihozlarn talab etmaydi,lekin yaxshi natija beradi.

d- mazmunli rolli o'yinlar

Bu o'yin o'quvchilar darsda o'qituvchi berilgan maqsadga muvofiq hikoyalar yoki ertaklardagi qahramonlar rolini o'ynaydilar ,yoki davra stoli tashkil etib ,turli rollarni bajaradilar .Bunday o'yinlar o'quvchilarda bilimga qiziqish uyg'otadi,ularni ijodiy ishga undaydi ,shuningdek ,kasblar bilan tanishuvlariga yordam beradi

O'qubchilarda o'qishga ishtiyoqni oshirish uchun ularni ta o'limga qiziqtirish lozim .Buning uchun esa o'quvchi ta o'lim jarayonidan qiziqarli tomonlarini topishi va bu jarayon o'z ichiga o'quvchini qiziqтира oladigan materiallardan olishi lozim.Bining yo'li ta 'lim jarayonidagi didaktik o'yinlarni dars davomida q o'llashdir.Quyida shunday o'yin turlari bilan tanishtiraman.

“O'zim tekshiraman “

Bunday o'yinlar o'tkazishda o'qituvchi kichik hajmdagi diltantlarni tanlaydi .Bunday o'yinlar har bir boshlangich sinflarda darsning avvalida o'tkaizish mumkin. O'qituvch o' quvchilarga kichik hajmdagi diktant yozdiradi.Barcha o'quvchilar yozib b o'lishgach o'qituvchi xattaxtaga diktantni yozib k o'rsatadi .Diktant xattataga oldin yozilib,usti yopib q o'yilgan bo'lsa ,o'quvchilar pardani ochadi.O'quvchilar esa o'qituvchi yozganiga qarab o'zlari yozgan diktantlarini tekshiradilar .

“U KIM BU NINA “o'yini

Stol ustidaga bir qancha predmetlar terib qo o'yiladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Amir Temur jahon tarixida. Parij-Toshkent. “O'zbekiston”, 1996.
2. Qodirov P. Amir Temur siymosi. T., “O'zbekiston”, 2006.
3. Sharafiddin Ali Yazdiy. Zafarnoma. Tarjimon Muhammad Ali Buxoriy. So'zboshi, tabdil, izohlar va ko'rsatkichlar mualliflari: Ashraf Ahmad, Haydarbek Bobobekov. Toshkent, “Sharq” nashriyot-matbaa konserni, 1997.
4. Temur tuzuklari. O'zbek, rus, ingliz, fransuz tillarida. Akademik B.Ahmedov tahriri ostida. /Fors tilidan A.Sog'unliy va H.Karomatov tarjimasi. Toshkent, “G'. G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti”, 1996.
5. Ismoil Aka. Amir Temur saltanati. Toshkent. “Cho'lpon”, 1996.
6. Abduraimov M.A. Temur va To'xtamish. Toshkent, G'. G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2001.
7. Axmedov B., Mukminova R., Pugachenkova G. Amir Temur. – T., 1999.
8. Nizomiddin Shomiy. Zafarnoma. Fors tilidan Yu. Hakimjonov tarjimasi. Nashrga tayyorlovchi A.O'rinboev. Toshkent, “O'zbekiston”, 1996.
9. Azamat <_0_2 Ziyov. O'zbek davlatchiligi tarixi. Toshkent, “O'zbekiston”, 2001.
10. Lyusen Keren. Amir Temur saltanati. Toshkent. “O'zbekiston”, 1999.
11. Evliya Chelebi. Kniga puteshestviya. Vypusk 2. – M.: Nauka, 1979.